

»Časi, v katerih živimo, so zelo turbulentni tudi na prehranskem področju. Velik del hrane, ki jo kupite, zraste na vodi (hidroponika in akvaponika), imamo nove smernice – pridelavo medu brez čebel, celo o mesu, ki bo nastalo iz celic, se na veliko govori,« je v uvodu v posvet o gensko spremenjeni hrani povedala Irena Rotar iz združenja Ekoci. Zakonodaja o pridelavi hrane z novimi genomskimi tehnikami je v zaključnem postopku, in to ne daleč stran v Ameriki, temveč pri nas, v Evropi. Kakšna prihodnost se obeta ekološki pridelavi, če obveljajo predlagane spremembe? In zakaj nihče pri sprejemanju tako pomembnih novosti ne upošteva vsaj previdnostnega načela?

Tekst in foto: LARA JELEN

Med brez čebel in meso iz živalskih celic

Bomo kmalu kupovali samo še gensko spremenjeno hrano?

Zakaj ne bi hrane z GSO prodajali v posebnih trgovinah?

Pri združenju Ekoci si želijo, da bi bila hrana in semena, pridelani z novimi genomskimi tehnikami, vsaj pravilno označeni, da bomo vedeli, kaj jemo. Le tako bo izbira, po kateri poti želimo stopati, še vedno v naših rokah. »Ne želimo zavirati napredka, radi pa bi, da se pri tako pomembnih spremembah upošteva vsaj previdnostno načelo,« pravi Irena Rotar, ki jo skupaj s somišljeniki skrbi za prihodnost slovenskih semen. »Jasno je že to, da s tehniko hidroponike ne bo zrasla ljubljanska ledenka, ampak solata iz modifikiranih semen. Razvoj se vedno bolj usmerja v pridelavo umetne hrane, pridelava-

ne v laboratorijih, nič več v zemlji. Ko bo zakon o uporabi novih genomskih tehnik za pridelavo hrane sprejet, bo to spremenilo prehransko varnost. Zato želimo doseči, da bi tudi razvoj tovrstne hrane v primeru sprejetja uredbe potekal za zaprtimi vrati, vsaj dokler ne ugotovimo, kaj pridelava genomsko spremenjenih rastlin v naravi pomeni za zdravje ljudi, živali in sonaravno pridelanih rastlin. Zavedamo se, da novih tehnik pridelave hrane ne moremo ustaviti, želimo pa si vsaj to, da bi bila takšna hrana primerno označena. Predvsem pa si želimo ohraniti slovenska semena, okrepiti ekološko kmetijstvo in

omogočiti otrokom v šoli, da jedo zdravo hrano.«

Čez noč se lahko vse spremeni. »Imamo položaj, ko šest korporacij obvladuje dve tretjini semenskega trga. Če te korporacije pogledamo pobliže, celo ugotovimo, da v njih večinoma sedijo isti lastniki. Imamo tudi za drobiž mikropidelovalcev, ki so še ostali. Kot civilna družba smo se že naučili, da harmonizacija zakonodaje pomeni nižanje meril in da se za njo običajno skriva sprememba meril, ki dvigne lestvico, da 'ta majhni' navadno ne morejo več plačati žetona za sodelovanje

v tej igri?« sprašuje Sanja Lončar, soprodsednica društva Samooskrbni.net. To jo spominja na tisto šalo o majhni in veliki ribi, ko večja vpraša manjšo: »A me poješ?« »Ne morem,« ji odvrne manjša. Velika pa se odzove: »Dobro, bom pa jaz tebe.« Le da v tem primeru ta šala ni prav nič smešna. »Nove genomске tehnike so na papirju ena izmed obljub velikih korporacij, da bodo z njimi odpravili vse težave. V praksi pa tega nimamo preizkušenega in nam nihče ne zna povedati, kaj vse lahko gre narobe. Ko bodo imela velika podjetja patentirane veliko bolj dobičkonosne različice semen, se lahko zgodi, da

nam naenkrat, čez noč, ne bo več dostopno tisto, kar nam je zdaj. Da denimo ne bo nikjer več mogoče dobiti ptujskega luka (čebule, ki se že danes prideluje na Nizozemskem) in drugih slovenskih sort. Znašli smo se v položaju Davida proti Goljatu, saj se ne moremo kosati z multinacionalkami. Znotraj samooskrbnih verig se zelo trudimo, a ne vem, ali je petsto duš sposobnih pridelati dovolj kakovostne sonaravne hrane zase, kaj šele da bi reševali koga drugega. Je pa to hkrati odlična spodbuda za hitro samooskrbno rast.«

Vsak vrt šteje! Martina Bavec, strokovnjakinja za ekološko kmetijstvo s Fakultete za kmetijstvo in biosistemske vede Univerze v Mariboru, opozarja, da bi morali predvidenim spremembam v pridelavi hrane posvečati več pozornosti. »Ko smo v osemdesetih, devetdesetih letih prejšnjega stoletja

že odločilo, da so tudi NGT-rastline enake kot gensko spremenjene rastline (GSO). Seveda s to odločitvijo glavni akterji niso bili zadovoljni in so začeli z Evropsko komisijo nov krog pogajanj in zdaj smo tu, kjer smo. Novi osnutek predvideva, da naj bi bilo do dvajset sprememb na rastlini enakovredno običajnim rastlinam in to ne potrebuje nobene dodatne pozornosti. Sama pa menim, da bi morali ostati potrošniki na ravni EU zaščiteni in se ne bi smeli odreči pravici do previdnostnega načela, na podlagi katerega temeljijo marsikatero odločitve v Evropski uniji. Kot potrošniki moramo natančno vedeti, kakšno hrano in kakšnega izvora dobimo na krožnik bodisi v restavraciji, trgovini ali z domačega vrta.« Martina Bavec poudarja, da je pomembna vsaka samooskrba, četudi na domačem vrtu ali balkonu, ki zagotavlja neko prehransko varnost in ne pride na trg.

Posvet o pridelavi hrane z novimi genomskimi tehnikami je potekal sredi marca na celjskem sejmišču, in sicer v okviru sejma Altermed. Pred polno dvorano smo prisluhnili (od leve proti desni): Sanji Lončar (Samooskrbni.net), Ireni Rotar (Združenje Ekoci), Evi Knez (državna sekretarka na Ministrstvu za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano Republike Slovenije), Andreju Simončiču (direktor Kmetijskega inštituta Slovenije), Martini Bavec (strokovnjakinja za ekološko kmetijstvo) in Maji Kolar (Semenjalnica).

začeli razpravljati o gensko spremenjenih organizmih, se je ekološko kmetijstvo jasno opredelilo, da ta tehnologija, pri kateri gre za laboratorijski vnos delčkov genoma drugih živih organizmov, v ekološko pridelavo rastlin in živali ne spada. Po letu 2012 so začeli razvijati nove tehnike, ki so jih poimenovali nove genomске tehnike (NGT) tudi zato, da bi nekoliko zbrisali meje, saj so se mnogi, predvsem evropski potrošniki, že odločili, da želijo imeti živila, pridelana z gensko spremenjenimi tehnikami, jasno označena. Nekateri očitno želijo lepo zapakirati neko drugo obliko iste stvari, četudi vemo, da je najprej francosko, potem pa tudi evropsko sodišče na ravni EU

V ozadju je veliko strašenja. »Spet poslušamo velike obljube, da bodo rastline z NGT odpornejše proti podnebnim spremembam. Menim, da je vsakemu naravoslovcu jasno, da o tem ne more odločiti nekaj spremenjenih genov, poleg tega ne moremo vedeti, ali bo v nekem letu težava suša ali moča. Odpornost rastlin je vezana na številne gene, ne le na nekaj tistih, ki bi jih spremenili,« poudarja Bavec, ki vidi v blišču ugodja tudi težavo. »Življenje je postalo lagodno in tudi sama včasih posežem po semenih, ki se jih lahko kupi. Generacija pred nami je več semenarila in te zgodovinske dragocenosti kljub vsem napredkom družbe ne bi smeli zanemariti.«

Pri opozorilih, da bomo lačni, če ne bomo imeli NGT-semen, ali da bo brez njih svetovna prehrana ogrožena zaradi podnebnih sprememb, meni, da se v ozadju skriva veliko strašenja. »Dosti raziskav kaže, da je dovolj možnosti za pridelavo hrane ne glede na vse razmere in katastrofe, ki se dogajajo. Hrane imamo dovolj, bolj kot to, da je ne bi mogli pridelati, je težava njena razporeditev. Preden se širijo bojzani o pomanjkanju hrane, bi bilo treba zato razmisliti, kje vse hrano izgubljam. Največji prihranek hrane je zagotovo mogoče pri zavrženi hrani. Veliko pa je zaradi slabega skladiščenja in izgub ob spravilu izgubimo že na poti od njive do mize.«

Želja, da bi v celoti in vseh panogah postali samooskrbni, je po nje mnenju utopija. Glede na naše naravne potencialce se moramo odločiti, kaj zmoremo in v katero smer naj gre naše kmetijstvo. Za prehransko varnost se ne bojim, dokler si znamo kaj pridelati in smo si pripravljene tudi malo umazati roke in se skloniti. Če bomo želeli jesti poceni laboratorijsko ali kakršnokoli že hrano, pa je tudi to prosta izbira. A se mi zdi, da če bi bila ta hrana tako odlična, bi gotovo že kje v Sloveniji ali tujini obstajala specializirana trgovina, kjer bi prodajali samo gensko spremenjeno hrano. Je nisem še nikjer zasledila in tudi to verjetno nekaj pove.« Martini Bavec se zdi odlična zamisel, da bi hrano, pridelano z novimi genomskimi tehnikami, prodajali v posebnih trgovinah. To je hkrati eden izmed predlogov, ki ga je odločevalcem poslalo združenje Ekoci, saj bi tako lažje vedeli in izbirali, kaj kupujemo.

Brez semena ni hrane. Tudi Maja Kolar iz Semenjalnice (hranilnice ekoloških semen), kjer skrbijo za ohranjanje starih sort semen, je na posvetu opozorila, da je seme osnovna dobrina v kmetijstvu. »Brez semena ni kmetijstva in brez kmetijstva ni hrane. Zato menimo, da patentirana semena pomenijo veliko grožnjo naši prehranski neodvisnosti. Lahko se zgodi, da bomo postali odvisni od velikih korporacij, ki jih pridelujejo. V Sloveniji imamo tako veliko biotsko pestrost, tako veliko dobrih sort, ki so prilagojene našim podnebnim razmeram, da bi jih nujno morali zaščititi. Država bi se morala za to še posebej potruditi, saj vsega bremena ne moremo prelagati na pridelovalce, ker to zanje pomeni velik strošek.«

Eva Knez, državna sekretarka na Ministrstvu za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano Republike Sloveni-

je, je v imenu naše države glasovala proti uvedbi novih genomskih tehnik in se zavzema za previdnostni ukrep. »Uredba o novih genomskih tehnikah mora nujno omogočati potrošniku, da se lahko prosto odloča, zato morajo biti ti izdelki ustrezno označeni. Preden katerokoli živilo dobi zeleno luč za evropski trg, pa mora biti vsako posebej celovito ocenjeno in pregledano, da se ugotovijo vsa morebitna tveganja za okolje, ljudi in živali,« je prepričana. Omenila je, da bi radi na ministrstvu naredili strategijo za semenarstvo in spodbudili prehod na ekološko kmetijstvo z vzpostavljanjem eko regij. »Slovensko hrano bomo poskusili spraviti v javne zavode, v šolske urnike bi radi vključili vsebine, ki bodo povečale ugled kmeta. Potrošnike pa bi radi spodbudili, da je slovenska in ekološka hrana prava izbira.«

Četudi vladi uspe nekoliko zaustaviti prevlado gensko pridelane hrane na trgovskih policah, je na nas, da s svojim nakupom pokažemo, kaj si želimo in česa ne. Koliko pa je za vas vredna ekološko pridelana slovenska hrana iz slovenskih semen? ■

S posveta prihaja nedvoumno sporočilo odločevalcem, da si ljudje želijo jasno označevanje hrane vse od semena do končnega izdelka z razpoznavno označbo na deklaracijah, da bo kupec sploh vedel, kaj kupuje, in bo lahko primerjal cene: je bila hrana pridelana v zemlji (konvencionalno), ali sonaravno (ekološko, biodinamično ali permakulturno), ali v vodi (hidroponika, akvaponika, airponika), ali z umetno pridelavo hrane (umetno laboratorijsko pridelano meso, med ter vzgoja čričkov, mokarjev ipd.). Želijo, da se vsa hrana, ki ni pridelana v zemlji, prodaja v ločenih trgovinah ali na posebnih oddelkih. Predlagajo pa tudi vzpostavitev nove slovenske verige od kmeta preko zadrug do kupca z oznako Kupujemo slovensko, da bo kupec, ki se želi oskrbeti s slovensko hrano, točno vedel, kje jo lahko najde.